

UDK821.163.6.09Prešeren F.:09

Miran Hladnik

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

miran.hladnik@guest.arnes.si

ZGODBE PREŠERNOVIH ROKOPISOV

Prešernovi rokopisi so predmet literarnozgodovinskega, zbirateljskega in splošnega slovenskega kulturnega interesa. Prispevek povzema zgodovino njihovih najdb in selitev, s čimer se navezuje na starejše prešernoslovje in evidentira doslej manj znane in nepozne udeležence pri prometu z rokopisi.

Ključne besede: France Prešeren, prešernoslovje, rokopis, avtograf, falsifikat, zbiratelj, literarno posredništvo

France Prešeren's manuscripts have been of interest to literary historians, collectors, and Slovene general public. The paper summarizes the history of their findings and relocations, thus drawing upon earlier Prešeren scholarship and documenting some previously lesser- and unknown participants in manuscript circulation.

Keywords: France Prešeren, Prešernology, manuscript, autograph, falsification, collector, literary mediation

0 Odkritja Prešernovih rokopisov so bila v strokovni periodiki sproti izčrpno predstavljena, celotnega pregleda nad najdbami pa prešernoslovje nima. Zbiratelji in prešernoslovci so imeli v osebni evidenci vso prešerniano, vendar so podatki o lastnikih, skrbnikih, prodajalcih, darovalcih in drugih posrednikih tekstov pogosto ostali v arhivih, bibliografijah in dnevnem tisku ter širši javnosti (pa tudi med strokovnjaki) niso poznani. Od zadnjih najdb je minilo pol stoletja, zato se je treba pri popisu odkritja dveh doslej nepoznanih Prešernovih rokopisov v Clevelandu aprila 2016 navezati na podatke in metode starih prešernoslovskih generacij. Pregledali bomo, kaj se je dogajalo z večjimi svežnji Prešernovih rokopisov, in opozorili na najbolj nenavadne usode posameznih besedil. Pregled bo morebiti pomagal pri sledljivosti dveh sveže evidentiranih rokopisov iz Clevelanda.

Ob novici, da sta se v Ameriki našla dva Prešernova rokopisa, se najprej vzbudijo pomisleki, da bi bilo to res. Prešernovo življenje in delo sta bila raziskana s tako akribijo in takó v potankosti kot nobeno drugo slovensko literarno dejstvo, zato se zdi naključna najdba neverjetna. Sum se krepi ob zavesti, kako se mistificira vse v zvezi s Prešernom, in ob spominu na špekulativne najdbe ali falsifikate, ki jih je mistifikacija spodbudila, posebej ob obletnicah rojstva in smrti. Do novih najdb prešerniane vendarle prihaja. Zadnja je iz leta 1987, ko je Miklavž Komelj v zapuščini Jovana Vesela Koseskega našel prvi zapis pesmi Ženska zvestoba, ne gre sicer za Prešernov rokopis, pač pa so v njem Prešernovi lastnoročni popravki; zadnji Prešernovi avtografi (pet pesmi iz Masnecove zapuščine) so bili odkriti leta 1966.

1 Iz začetnega obdobja Prešernovega pesnjenja tja do leta 1829 rokopisov, z redkimi izjemami, ni, ker jih je, ker so se mu zdeli nezreli, sam uničil. Pozneje je rokopise hranil:

Prešeren je imel navado, da je vse pesmi, vse zabavljice in vse dobre dovtipe pisal na liste, četrt pole obsegajoče. Te je metal v one predale in tacih listov je bilo strašno veliko, kajti noben večer ni minil, da bi nam Prešeren ne bil kakšne pesmice v krčmo prinesel ali pa v krčmi ne zložil in takoj zapisal. Bile so večidel zabavljice, časih prav slane in polne perečega ognja, kajti Prešernu bile so kakor nikomur znane vse tajnosti kranjskega mesta; vse je vedel. [...] Pisal je tudi vsak večer doma – zlasti če je bil nekoliko vinjen. [...] V teh predalih je hranil svoje spise v precejšnjem neredu. (NUK, Ms 456, Prešerniana, Levčeva Prešernova mapa, V. Doneski za Prešernovo biografijo, Spisi ... Viljema Killerja)

in jih prepisoval: »Vse kaže, da je imel pesnik še kopo podobnih zapisov svojih del, ko je urejal Poezije in z njih na čisto prepisoval rokopisa za cenzuro. [...] A kje so ostale desetine in desetine podobnih listkov?« (Gspan 1950: 46)

1.1 Glede na to, da je Prešeren v Ljubljani in tudi zadnji dve leti v Kranju dnevno zapisoval verze, jih je po smrti za njim ostalo bore malo. Ob pogrebu 1849 je zapuščino z dovoljenjem pesnikovega brata Jurija dobil v roke kranjski dekan Jožef Dagarin. Količina Prešernovih knjig in papirjev je opisana kmečko verodostojno: bilo je je »za veliko rjuho« (Pirjevec 1931: 143). Dagarin jo je potem, ko jo je pregledal in domnevno izločil iz nje kaj »pohujšljivega«, izročil Janezu Bleiweisu. To se je na Bleiweisovo željo zgodilo slab mesec po pogrebu in zapuščina je pri Bleiweisu ostala polnih 27 let.

Kje so drugi Prešernovi rokopisi? Liberalsko razpoloženo prešernoslovje je bilo že skrajja prepričano, da je prišlo do njihovega požiga, ki naj bi ga ukazal Dagarin (Levec 1879: 67). Kako je 5. ali 6. februarja 1849 okoli 10. ure dopoldne, ko je obiskal umirajočega Prešerna, pred uničenjem rešil nekaj rokopisov, je pričeval Levcu kranjski trgovec Viljem Killer:

V kuhinji najdem Katro s polnim jerbasom spisov. Metala jih je v ogenj. »Za božjo voljo, Katra, kaj pa delate?« sem zavpil, ona pa: »Gospod tehant so mi rekli, da naj tole požgem!« Prosil sem jo: »Tega pa ja ne boste storili! Nesite nazaj. Počakajte, prišel bom popoldne in pogledal, kaj je na papirjih!« A Katra se ne zmeni za moje besede in kar še naprej meče na ogenj. Jaz bi se ruval z njo, a začujem Dagarinovo hojo, z njim se nisem hotel sestati, in hitro odidem. Ko pridem popoldne, je bilo vse požgano. Da bi se človek zjokal. Našel sem samo še dva drobna zvezka pesmi, pisanih od Prešernove roke; nekaj njegovih, nekaj Vodnikovih. Tista dva zvezka spravim v svoji štacuni. Čez nekaj dni opazim, da so pomočniki iz enega že trgali lističe in zavijali vanje trgovski drobiž. Drugi zvezek sem nekam založil.¹

¹ Zorec 1987: 84 po Levčevem zapisu Killerjevega pričevanja 7. feb. 1879 v kolodvorski krčmi v Kranju (NUK Ms 456, Prešerniana, Levčeva Prešernova mapa, V. Doneski za Prešernovo biografijo, Spisi ... Viljema Killerja); za več gl. Hladnik 2000: 118–19.

Ker je bil Dagarin poznan kot prijazen in nezadrt človek, ga pozneje nekateri (Levec, Bleiweis) niso več izpostavljali, klerikalna stran pa je požig ves čas znikala. Liberalsko-klerikalni prepir na temo požiga se je posebej razplamtel leta 1900.² Prešernoslovci so Bleiweisu očitali neupravičeno prisvojitvev in da za zapuščino ni ustrezno skrbel: »ravnal je z njimi prav po barbarsko in tako zapravljal ne le Ljubljancem in Zastavico, temveč še več v Prešernovo zapuščino spadajočih rokopisov in tiskov« (Gspan 1951: 25).³ Levstiku, Stritarju in Jurčiču, ki so se videli kot pravi Prešernovi nasledniki, baje ni dovolil blizu in Levstik je moral s pomočjo Albina Arka tri Prešernove tekste v predalu izmakniti, da jih je lahko objavil. Dostop do zapuščine je imel v tem času Bleiweisov sodelavec Franc Malavašič (Žigon 1920: 362). Pustil pa se je Bleiweis nagovoriti Levcu za objavo rokopisov v *Letopisu Matice slovenske* 1875. Zapuščino je najprej popisal in oštevilčil Malavašič, Bleiweis, ki je iz nje izgubil 40 besedil, jo je presigniral in ob predaji zapuščine zadržal zase dodatnih osem dokumentov (Gspan 1953: 20). Tudi ob vsaki naslednji menjavi lastništva oz. skrbništva se je iz nje izgubil kakšen rokopis.

Prešernova hči Ernestina Jelovšek je po Bleiweisovi objavi na prijateljsko nagovarjanje politika Radoslava Razlaga najela dunajskega advokata Ferdinanda Pogačnika iz Kranja, da od Bleiweisa izterja, kar ji po očetu pripada. Po pol leta je Bleiweis terjavi ugodil in sredi 1876 zapuščino poslal Ernestini na Dunaj, potem ko si je domnevno nekaj rokopisov prisvojil ali jih uničil. V naslednjih mesecih (med 6. novembrom 1876 in 10. marcem 1877) je Ernestina poslala večino pošiljke Razlagu v Brežice, kjer je ta živel. Advokata Pogačnika je poplačala z rokopisom Pefmi od sidanja zerkve na Šmarni gori, nekaj dokumentov uničila, obdržala pa je vsaj tri Auerspergovna pisma Prešernu in pesem Tri shêlje; to je 1878 poklonila Ivanu Dečku v Mariboru in je čez leta prišla v posest slavista in pisatelja Pavla Strmška, ki jo je objavil (Strmšek 1937, Gspan 1953: 27);⁴ Benečanska trojka, ki je bila nazadnje v posesti slavista Josipa Tomiška, se je znašla v Rokopisnem oddelku NUK-a leta 1950.

Kmalu za tem je Ernestina v Ljubljani spoznala Frana Levstika in ta jo je pregovoril, naj terja od Razlaga očetovo zapuščino nazaj. To je s težkim srcem storila. Razlag je zapuščino vrnil takoj, ona pa jo je dan po prejemu predala Levstiku, kjer je obtičala naslednjih devet let. Po njegovi smrti 16. nov. 1887 sta jo prevzela skrbnika Levstikove zapuščine pravnik Emil Gutman in profesor Josip Stare ter jo čez tri tedne izročila Franu Levcu, ki je poskrbel, da jo je za 200 goldinarjev v korist dedinje Ernestine odkupil založnik Otomar Bamberg, ostala pa je v Levčevih rokah. Fran Levstik je po izjavi Josipa Stareta 1887 igubil tri kose (op. F. Levca 1896; Žigon 1920: 369, Strmšek 1937: 183). 1896 je Levec zapuščino izročil slavistu Luku Pintarju, ki jo je za dve leti vzel s seboj v Novo mesto. Leta 1905 je Bamberg

² Prešernova literarna zapuščina, *Slovenski narod* 31. maja 1900 (33/124), 2. Za klerikalni odgovor gl. pod enakim naslovom *Slovenec* 2. jun. 1900 (28/126), 4. Bulovec (1975) prispevka v SN ne navaja, ga pa Gspan 1953. Polemiko je sprožil članek Zgodovinska resnica, *Slovenski narod* 2. apr. 1900 (33/75), 1.

³ Ta dva rokopisa je Bleiweis izgubil 1849, ko ju je poslal v tiskarno za objavo v *Novicah*.

⁴ NUK Ms 700, Prešeren, France, Prešerniana v fotografskih posnetkih. Članek o Strmšku v SBL objave ne omenja.

zapuščino, ki je bila še vedno v Pintarjevih rokah, podaril licejski knjižnici,⁵ kjer je bil Pintar tedaj skriptor in pozneje ravnatelj. Šele po 1918 jo je Avgust Pirjevec katalogiziral.⁶

Vrnimo se k Dagarin-Bleweisovi »rjuhi« prešerniane. Bleiweis se je predstavljal kot Prešernov prijatelj (»Jaz, ki sem mnogokrat občil z ranjcim Prešernom, med vrsticami je namigoval, da je bil jezikovno naprednejši od Prešerna:

Prešern [se je] jako težko ločil od bohoričice, in da le nerad je se lotil gajice; še leta 1844, ko so „Novice“ že začele pisati z gajico, je spisal Prešern svojo „zdravljico (zdravico) ob novini leta 1844“, katero nahajamo v treh prenaredbah (variantah), dvakrat pisal z bohoričico.⁷

Bleiweisovo pričevanje o Prešernu (1875: 154) in njegovo ravnanje z besedili je zaradi očitne namere, da bi se povzdignil, pristransko, ne upravičuje pa literarnozgodovinskega zgražanja, saj je bil očitno edini, ki mu je bilo ob Prešernovi smrti mar za pesnikove rokopise. Bleiweis je svojo delno objavo Prešernove zapuščine uredil po pravopisu in jeziku: najprej šest pesmi v bohoričici, potem deset pesmi v gajici in slednjič šest Prešernovih nemških pesmi in pisem.

Prvi sveženj Prešernove zapuščine Ms 471 je takole prehajal iz rok v roke: Dagarin > Bleiweis (Malavašič, Arko) > Jelovšek > Razlag > Levstik > Gutman > Levec > Bamberg > Pintar > NUK.

1.2 Na začetku 20. stoletja je prišla v evidenco prešerniana, povezana z imenom urednika *Krajnske čbelice* in skriptorja v licejski knjižnici Miha Kastelca. Spravljena je v NUK-u pod signaturama Ms 470 (Prešerniana, Kastelčeva zbirka, 16) in Ms 472 (Kastelic, Miha, Zapuščina) ter v Knjižnici Narodnega muzeja (KNM) pod signaturami Ms 3–6.

1.2.1 Najprej sledimo nazaj v času usodi prvega svežnja Kastelčevih dokumentov. Leta 1904 je Emil Gutman (tudi Guttman ali Gutmann) iz Gorice, ki je bil prej adjunkt finančne prokuratorje v Ljubljani, »daroval« vrsto dokumentov iz ostaline Frana Levstika ljubljanski študijski knjižnici. Gre za dokumente Matija Čopa,⁸ Jerneja Kopitarja, Valentina Vodnika, Jakoba Zupana, Franceta Prešerna in drugih. Gutman se je januarja 1888 prijavil na mesto skriptorja v licejki, ki je bilo razpisano po Levstikovi smrti. Med 15 kandidati je bil po priporočilu vodje knjižnice Gottfrieda Muysa na prvem mestu, vendar je službo nazadnje iz nepojasnjenih razlogov dobil Konrad Štefan

⁵ Ljubljanski licej je bil leta 1850 sicer ukinjen, vendar se je za knjižnico ohranil naziv licejska knjižnica, čeprav je bilo uradno ime Študijska knjižnica (1919 Državna študijska knjižnica); iz nje je 1945 nastal NUK.

⁶ NUK Ms 471, Prešeren, France, Zapuščina I. Eno besedilo (Prešeren ljubljanskim nunam (Beležnica I), 1863–1868, str. 168) je spravljeno pod signaturo Ms 492, Levstik, Fran, Zapuščina, VI. Tuji rokopisi, France Prešeren. Drugo Levstikovo gradivo za Prešerna iz istega vira je pod signaturo NUK Ms 486, Levstik, Fran, Gradivo o Prešernu.

⁷ V resnici so *Novice* dosledno vpeljale gajico 1846, Prešeren pa prej, na prelomu 1844/45 ali v začetku 1845; prvič je Prešeren zapisal *č* s strešico 1838 (*Prešernov album* 1949: 128).

⁸ Pri nekaterih Čopovih je v katalogu NUK opomba, da jih je 15. apr. 1910 v študijski knjižnici našel Avgust Žigon.

(Pivec Stele 1958).⁹ Kastelčeve rokopise je imel pri sebi 16 let, vse od leta 1887, ko jih je prejel iz rok Levstikovega brata Matija; bil je namreč skrbnik Levstikove zapuščine. Preden je Gutman odstopil rokopise knjižnici, jih je izročil Avgustu Žigonu, ki je zapuščino popisal in objavil (Žigon 1903). V NUK-u je spravljena pod oznako Ms 470, Prešerniana, Kastelčeva zbirka, Iz zapuščine Frana Levstika.

Nobenega zagotovila ni, da je Gutman licejki predal prav vse dokumente iz Levstikove zapuščine, in mogoče bi bilo, da so posamezni dokumenti v Gutmanovem in pozneje Žigonovem varstvu ubrali druge poti. Tak tekst bi bil lahko paskvil Kako se farjem trebuhi rede. Njegov delni prepis se je nahajal v Levstikovi zapuščini v knjižnici Narodnega muzeja v Ljubljani, preden so ta fond preselili v Arhiv Slovenije (Priv. A. XXXII, fascikli 1–7, 924), vendar paskvila tam ni več najti (Hladnik 2000: 127), kakor tudi ni več najti pesmi Nune zadnja noč, ki se je ohranila v prepisu neugotovljenega zapisovalca, označena s Prešernovim imenom v Levstikovi zapuščini v KNM.¹⁰

Kako je Fran Levstik prišel v posest Kastelčeve zapuščine, ki je vsebovala tudi Prešernove rokopise, med drugim prvi poznani zapis pesmi Slovo od mladosti? Levstik je 1872, sedem let po upokojitvi Kastelca, zasedel mesto skriptorja v licejski knjižnici. Tu je naletel na papirje, ki so ostali za Kastelcem, tj. na Kastelčeve prepise besedil za *Krajnsko čbelico 1–4* (1829–1834). Vmes je bilo precej Čopovih reči, saj je bil Čop od 1828 do smrti 1835 v službi v licejki in Kastelčev nadrejeni. Kastelčevo službovanje v licejki je bilo precej daljše od Čopovega. Zaposlili so ga leta 1825, upokojili pa 1865, torej polnih 40 let. Kastelic je bil po naravi zbiratelj, pokupil je tudi vse Čopove knjige in jih razprodal, največ licejki. Prenos lastništva Čopovih reči v Kastelčeve roke se je zgodil s Prešernovim soglasjem, saj je bil Prešeren v zapuščinskem postopku pravni zastopnik Čopovih domačih. Ko je skriptor postal Levstik (1872–1887), je Čopove in Kastelčeve dokumente nesel domov, kjer so postali del njegove zapuščine.

Levstik je leta 1866 Prešernovemu opusu dodal enajst pesmi, ki jih kot Prešernove upošteva tudi ZD, čeprav zanje ni avtografa. Žigon jih je komentiral takole:

Od kod ima Levstik te, po njegovi označbi dotlej še „nenatisnene“ pesmi Prešernove? Iz kakega vira jih je dobil, ter kakšne so prišle v njegove roke? Po njegovi označbi so te pesmi živele dotlej edinole v rokopisih. A kje so bili ti rokopisi? In kako je prišel Levstik do njih? [...] Levstik sam jim ni dostavil vira. (Žigon 1915: 302)

Drugi večji paket prešerniane (prvi Kastelčev sveženj) pod signaturo Ms 470 je torej takole menjal lastnike oziroma skrbnike: Čop/Kastelic > Levstik > Gutman > Žigon > NUK.

1.2.2 Tretji paket prešerniane (drugi Kastelčev sveženj) je leta 1909 našel deželni sodni nadsvetnik Julij Polec na podstrešju hiše Amalije Pfeifer, Kastelčeve hčerke. Gre za rokopisno gradivo za 4. zvezek *Krajnske čbelice* (1833), večinoma izpod Kastelčevega peresa, nekaj pa je tudi Prešernovih rokopisov in popravkov.¹¹ Gradivo je Polec izročil v obdelavo Ivanu Grafenauerju. Ta je zapuščino popisal v šestih

⁹ Emila Gutmana v leksikografskih virih ni.

¹⁰ Gl. geslo o Prešernu v SBL (Slodnjak 1952).

¹¹ Ein ungedrucktes Sonett von Prešeren, *Laibacher Zeitung* 20. novembra 1909 (128/266), 2405.

nadaljevanjih v časopisu *Čas*; istega leta je izšla še v posebnem iztisu (Grafenauer 1911). Grafenauer je najprej popisal dotlej nepoznane variante sedmih Prešernovih pesmi izpod Prešernovega peresa, dva Kastelčeva prepisa Prešernovih pesmi s Prešernovimi popravki in vrsto Prešernovih pesmi v Kastelčevem zapisu. V naslednji številki je popisal rokopise za *Krajnsko čbelico 2*, kjer Prešernovih ni, in skoraj v celoti ohranjeni rokopis za *Krajnsko čbelico 4*, kjer je na straneh 5–38 deset Prešernovih pesmi, med njimi najzgodnejša varianta Romanze od dohtarja s Kopitarjevo opombo.

Ta sveženj prešerniane je našel dom v KNM, kjer je spravljen pod signaturama Ms 4 in 5. Njegova pot do sem je bila takale: Kastelic > Pfeifer > Polec > Grafenauer > KNM.

1.2.3 13. okt. 1917 je Avgust Žigon posredoval pri darilnem prenosu 18 Prešernovih pesmi v prepisih Miha Kastelca iz Slovenske matice v licejsko knjižnico. V NUK-u imajo danes signaturo Ms 472.¹² Sveženj (tretji Kastelčev, sicer pa četrti po vrsti) je opremljen z opombami Ivana Grafenauerja in Avgusta Žigona.

1.3 Najobsežnejši prešerniani (peti in šesti sveženj) sta cenzurna rokopisa *Poezija*, revizijski in tiskarski. Revizijskega je imel do smrti 1853 pri sebi revizor Jurij Pavšek, potem je prišel v last Franca Metelka in po njegovi smrti 1860 v KNM (Ms 11) (Kos 1966: 202); leta 1966 je izšel v faksimilu kot prvi zvezek zbirke Monumenta litterarum Slovenicarum.

Bolj burna je bila pot cenzurnega tiskarskega rokopisa *Poezija*.¹³ Ostal je pri tiskarju Blazniku, 1909 so ga ob stoletnici tiskarne izdali v faksimilu. Nekoč po prvi svetovni vojni ga je za 6000 dinarjev kupil celjski zbiralec Martin Perc.¹⁴ France Kidrič je bil na Perca gotovo hud, ker mu ta leta 1935 za monografijo o Prešernu, ki jo je pripravljajal za Tiskovno zadrugo, rokopisa ni dal na razpolago in je zanj zahteval preveliko vsoto.¹⁵ S Percem so se pogajali distancirano in glede na načrtovano izdajo sprenevedavo:

Velespoštovani gospod!

Oprostite, da Vam šele danes odgovarjamo na vaše cenjeno pismo z dne 17. decembra pr. l. Zamuda je nastala zaradi daljše odsotnosti našega predsednika, kar je onemogočilo sklicanje seje.

Smatramo, da nova faksimilirana izdaja Prešerna še ni potrebna in tudi ne bo potrebna v doglednem času, ker je še danes pri Blazniku na razpolago 120 izvodov prejšnje

¹² Kastelic, Miha, Zapuščina, III. Pesmi Franceta Prešerna; nekaj Prešernovega je tudi v II. Rokopisi Krajnske čbelice II–IV.

¹³ Od 17. nov. 1947 je v NUK-u pod sign. Ms 788.

¹⁴ Po tem lastništvu je bil Perc v Celju tudi po drugi svetovni vojni poznan: »ko sem sedaj pregledoval v Celju vse kulturne institucije in me je vneti ljubitelj slovenske knjige in starin sploh, tov. Martin Perc, srečni lastnik Prešernovega rokopisa, po ogledu muzeja, ki je ostal nedotaknjen, da, celo pomnožil se je, popeljal še v kapucinsko cerkev. Tu je zbiral in hranil razne zaklade za muzej, in cerkev jih je polna. Toda ker pozna mojo knjižno strast, mi tiho odpre neke skrinje in omare, pokaže na zaboje, da, celo navadno belo krsto – in povsod je bilo polno knjig iz stare frančiškanske knjižnice, katero je menda v celoti rešil.« (B. G. [Bogomil Gerlanc?], Naša knjiga na Štajerskem, *Slovenski poročevalec* 26. maja 1945 (6/30)).

¹⁵ Kidrič 1946.

izdaje. Prav tako se nam in našim literarnim ekspertom ne zdi primerna zamisel, da bi se nova faksimilirana izdaja vezala z razlago, ker to nasprotuje značaju in duhu take izdaje, ki mora biti veren posnetek izvirnega rokopisa in ne dopušča nič drugega. Voljni smo kupiti Vaš originalni rokopis Prešernovih poezij in ga po našem zastopniku prevzeti in plačati na licu mesta. To pa zaradi tega, ker bi hoteli, da pride Prešernov rokopis zopet v Ljubljano; potemtakem nimamo na njem nikakega založniškega ali kakršnegakoli koristnostnega interesa. Naš nakup seveda zavisi od cene.

Nujno Vas prosimo, blagovolite nam nemudoma sporočiti zadnjo in nepreklicno ceno, za katero ste voljni izročiti rokopis v našo last, ker ne bi hoteli zanj barantati.

V primeru ugodne ponudbe Vas obišče takoj naš pooblaščenec.

Pričakujoč takojšnjega odgovora beležimo

Z odličnim spoštovanjem¹⁶

Perčevih odgovorov ni v NUK-u, pač pa nemudni odziv nanje, prvi 16. februarja 1935:

Spoštovani gopod!

Na Vaše cenjeno pismo z dne 15. t. m. Vas prijazno in ponovno prosimo, da nam vendarle sporočite, kakšen najvišji znesek bi Vi hoteli za rokopis Prešernovih pesmi. Predno se spustimo v pogajanja, bi si hoteli biti o tem na jasnem.

Obenem Vas prosimo, da nam sporočite, ali bi Vas lahko prihodnjo nedeljo dne 24. t. m. ali pa kateri naslednji dan /najljubša je nedelja/ obiskal naš zastopnik, da se osebno pogovori z Vami glede ventuelnega nakupa rokopisa.

Z odličnim spoštovanjem

in naslednji 22. februarja 1935:

Spoštovani gospod,

potrjujem prejem Vašega pisma z dne 20. t. m. in Vam takoj sporočamo, da so Vaše zahteve visoko pretirane, tako da je na tej podlagi izključen vsak sporazum. Videti je, da se Vam zdi Prešernov rokopis za našo izdajo neobhodno potreben in da imate o njeni finančni plati kar fantastične pojme. Za Prešernov rokopis se ne zanimamo zaradi tega, ker smatramo, da je neobhodno potreben pripomoček za nadaljnje izdaje Prešerna, marveč zato, ker bi iz pietete do Prešerna hoteli omogočiti, da pride tudi ta rokopis v bodoči Prešernov muzej v Ljubljani. To pomeni, da nam niti zdaleč ni do kakršnekoli finančne špekulacije. Za tako nerealno ceno ga ne boste prodali, tem bolj, ker je v Ljubljani dobro znano, da niste plačali za rokopis več ko Din 6.000.--. Vsakdo bi Vam rad priznal nekaj poštenega zaslužka, toda več ko Din 8.000.-- Vam mi ne bi mogli izplačati. Vsekakor Vam priporočamo, da zadeve realno trgovsko preverite in da ne delate fantastičnih računov. Za enkrat je tedaj za nas zadeva zaključena.

Z odličnim spoštovanjem

J. Z.

¹⁶ Ljubljana, dne 31. januarja 1935. V NUK (Ms 1428, Prešerniana, XIV. Gradivo o nabavi prešernian: Pogajanja o nakupu Prešernovih rokopisov od g. Perza (3, 1935)) so nepodpisane kopije pisem. Iz pisem ni jasno, ali so jih pisali v imenu Študijske knjižnice, Narodne založbe ali Znanstvenega društva.

Martin Perc,¹⁷ po rodu iz Olimja, je bil lesni trgovski zastopnik,¹⁸ celjski zbiralec starin, čebelarSKI in domoznanski publicist (obe njegovi publikaciji iz let 1925 in 1926 sta v nemščini), numizmatik, muzejski odbornik in po drugi svetovni vojni začasni upravnik celjskega muzeja. Verjetno je bil zraven ob ponovnem celjskem odkritju pesmi Tri želje, ki jih je Ernestina, ko je 1877–79 bivala v Celju, poklonila Ivanu Dečku, mogoče pa tudi pri najdbi *Poezij* s Prešernovim posvetilom Stanku Vrazu.¹⁹ Dopisnica Perca antikvarju Dolžanu iz leta 1941, naslovljena preprosto »Gospod J. Dolžan, Knjigarja, Ljubljana«, razkriva zbiralčevo strast:

Cenjani g. Dolžan!

Te dni pridem k Vam, ker si moram zopet več knjig itd. nakupiti. Prosim, da mi kaj posebnega pripravite. Ob enem Vas ulj. prosim, sporočite mi z obratno pošto, kdo je tisti »znani slovenski pisatelj«, ki je pred kratkim kupil Prešernov rokopis Krsta <in od koga> (gl. Jutro 10/2, str. 3);²⁰ škoda, da nisem jaz vedel, ker bi ga bil kupil za vsako ceno. Ako imate Vi kaj Preš. posebnosti, prosim da mi pripravite.

Z velespoštovanjem

Martin Perc

Ce. 12/2. 1941.²¹

Perčeva povezava z Dolžanom odpira možnost, da je bil Perc pred drugo svetovno vojno v stiku tudi s clevelandskima rokopisoma v Dolžanovi lasti.

17. nov. 1947 je ob sodelovanju Ministrstva za prosveto tiskarski rokopis *Poezij* Perc podaril NUK-u. V istem času so prišli iz »Antikvariata Cankarjeve založbe iz zbirke Martina Perca« ob sodelovanju Federalnega zbirnega centra v NUK tudi drugi rokopisi v Perčevi lasti (Matevža Ravnikarja, Vaclava Brila, Antona Martina Slomška, Mihaela Poklukarja), kar nakazuje, da mogoče ni šlo za čisto prostovoljno darilo: »Ob novi vsebini državne oblasti je uvidel to potrebo tudi dosedanji lastnik rokopisa tovariš Martin Perc, upokojeni upravnik muzeja v Celju, ter ga prodal.«²² Dejanje je mogoče razumeti kot odziv na Kidričevo pobudo leto prej (1946), ko je ob bližajoči se stoti obletnici *Poezij* pozval lastnike prešernian, naj dajo svojo lastnino v evidenco prešernoslovju. Perc mu je tedaj, na drugi Kidričev poskus priti do rokopisa, po posredovanju Cankarjeve založbe sprva ponudil, naj si ga ogleda pri njem doma, potem pa se je očitno vdal, deloma morda res v evforiji povojnih nacionalizacij deloma pa zaradi Kidričeve moči: France Kidrič je bil namreč oče prvega povojnega predsednika slovenske vlade Borisa Kidriča.

Perc je 1947/48 kot »muzejski sotrudenik« pomagal pri arheoloških izkopavanjih

¹⁷ Bulovec (1975) ima pomotoma zapisano ime Matija Perc.

¹⁸ Živel je Pod Kalvarijo 17 (danes začetek ceste na Stari grad). Po podatku Marijana Pušavca iz Knjižnice Celje je bila ena Perčeva hči arheologinja, druga hči Cveta Kovačič, arhitektka, pa je prevajala potopise Alme Karlin.

¹⁹ Celjsko pismo, *Mariborski večernik Jutra* 6. mar. 1937, 2–3.

²⁰ V časopisu ni na tem mestu nobene take informacije.

²¹ NUK Ms 1876, Justin, Gabrijel (Elko), Zapuščina, VII. Tuja korespondenca, Martin Perc > Janez Dolžan (1, 1941).

²² Dragocena pridobitev Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani: Cenzurni rokopis dr. Franceta Prešerna, *Ljudska pravica* 22. nov. 1947 (8/274), 5. Tudi v *Tovariš* 1948, 126.

v Celju in tudi zbiranja knjižnih starin ni opustil. Nagovarjal je npr. upokojenega ravnatelja NUK-a Janka Šlebingerja, ki pa z njim ni želel trgovati.²³

Celje 27. julija 1948

Veseloštopovani gospod doktor!

Pretekli teden sem vas bil obiskal v Ljubljani, pa ste se bili ravno prejšnji dan odpeljali, pa so mi rekli, da pridete mogoče koncem meseca v Ljubljano. Kakor sem vas že oseb[no] prosil, bi posebno rad imel Pesmi F. Hausmanove,²⁴ od Bratov Rump[r]et v Krškem. Najbrže boste imeli z Razlagom in Vrazom skupaj vezano, in se lepo priporočam, če bi mi mogli ta tisk odstopiti. Tudi bi rad imel Starejše pesnice in pisateljice, Erjavec & Flere 1926 XIV. zvezek, ako Vam je še to mogoče priložiti.

Nadalje iščem

Slovenski jezik, letnik III/3–4 snopič,

in

Časopis za slov. jezik itd. od vštrevši VI. letnika 1927 naprej in se priporočam

Ako imate od slavistične literature še kaj za oddati, prosim za navedbo s cenami.

Za slučaj, da bi bili Vi kdaj v Ljubljani in vedeli dan, bi prišel isti dan tudi jaz k Vam, seveda ako bi Vam to morda ne bi bilo neprijetno, ker bi mi pri tej priliki še lahko izročili eno in drugo, kar pač nameravate oddati.

S pristrčnimi pozdravi in priporočili vnaprej

Martin Perc²⁵

Po Perčevi smrti je 14. nov. 1977 Trubarjev antikvariat iz Ljubljane posredoval Osrednji knjižnici v Celju prodajno ponudbo, po kateri je ta pridobila Perčeve vedute in druge stare umetnine. O Perčevi »zapuščini« se govori v narekovajih, kot da bi s tem namigovali, da je Perc do dragocenosti prišel na sporen način.²⁶

1.4 Celje je bilo pomembno središče prešernoslovskega zbirateljstva: poleg Perca sta bila od tod še Pavel Strmšek in Josip Tomišek. Razprava Pavla Strmška o Prešernovem rokopisu Treh želja Anastazija Zelenca (1937) je zgled pravega forenzičnega prešernoslovja. V NUK-u je njegov fotografski posnetek, za izvirnik pa bi bilo treba povprašati Strmškove dediče.

1.5 Velika neznanka je zapuščina Prešernovega prijatelja redovnika Benvenuta Crobatha. Po izjavi Črtomira Zorca (1964: 7) je »izgubljena ali nekje založena«. France Kidrič (1928: 193) je objavil Prešernovo zbadljivko na škofa Wolfa, ki jo je zapisal Benvenut kot škofov zadnji spovednik.²⁷ Marja Boršnik (1931), ki jo je na

²³ Na dnu pisma je prejemnik zapisal »D 29. 7. 48 / odg. negat. 30. 7. 48«.

²⁴ Iz Perčevega rokopisa Celjska bibliografija so v *Celjskem tedniku* 26. feb. 1949 (2/9), 3 objavili članek Prva slovenska pesnica – Frančiška Romana Hausmann, v katerem na podlagi njene pesmi Umirajoči pesnik trdi, da je pesnica »na zimo 1848 z očetom obiskala« Prešerna v Kranju.

²⁵ NUK Ms 1431, Šlebinger, Janko, Zapuščina, III. Korespondenca, Perc Martin (1, 1948).

²⁶ Milena Moškon, Novo pridobljene upodobitve naselij in stavb s celjskega območja, *Celjski zbornik* 1981 (18/1), 323–25. Blaženka First, Ob veduti celjskega mestnega špitala sv. Elizabete, *Celjski zbornik* 1985 (21/1), 221.

²⁷ Janko Kos (1966: 181) pomotoma navaja (za njim pa tudi Hladnik 2000: 135), da je verze objavil Ivan Prijatelj.

Crobathovo zapuščino opozoril zbiralec Peter Romavh,²⁸ je Crobathovo 800 strani obsegajočo zapuščino še držala v rokah.²⁹

V Crobathovi zapuščini se je nahajal še listič z redovnikovim prepisom zbadljivke na škofa³⁰ na eni strani in zbadljivko na profesorja Elijo Rebitscha na drugi strani. Listek je danes v NUK-u.³¹ Tja je prišel z zapuščino Elka Justina, skupaj z Justinovim natančnim poročilom o njegovi pridobitvi. Dobil ga je po smrti prejšnjega lastnika Petra Romavha. Da sta rokopisa v rokah Romavha, je vedel že pred vojno in »dosegel«, da sta postala njegova last, vendar sta ostala v Romavhových rokah: »Je li Romavh vedel, da je to izvornik Prešerna ali ne – ne vem. Jaz sem o tem molčal.« 1943 mu je Romavhova vdova, ki so jo Italijani vmes s hčerko vred zaprli, dovolila preiskati njeno izpraznjeno stanovanje. V Kopitarjevi slovnici je, kot je predvideval, našel iskani rokopis in doma radostno zapisal: »Danes sem dobil 'vrnjeno' izvorni rokopis dr. Fr. Prešerna V Ljubljani je en mož od gospe pok. Petra Romavha.« O izviru rokopisa je »bolj megleno« govoril z ravnateljem univerzitetne knjižnice Jankom Šlebingerjem³² in »spredel, da je ta listič vzel Romavh istotako kakor že darovani 'Sonetni venec' v Frančiškanski knjižnici iz zavojčka patra Benvenuta Crobatha. Kako si je to prilastil – podrobnosti ne vem.« Romavh mu je zatrdil, da mu je iztis Sonetnega venca daroval pater Angelik Tominc, do česar je bil Justin skeptičen. Justinovi popisi pridobitve raritet so detektivsko napeti, skoraj literarni. Namiguje, da je Romavh raritete iz Frančiškanske knjižnice izmaknil. Povsod zapisuje natančne vsote, ki jih je odštel za knjige in rokopise, v tem primeru pa molči. Nejasnosti v Justinovih poročilih odpirajo možnost, da je Romavhu zapretil z razkritjem in tako prišel v posest rokopisov.

Z radoživim Crobathom, ki je bil doma iz Stražišča pri Kranju, si je Prešeren dopisoval v verzih. Poslal mu je svojo pesem Sveti Senan, ki je namigovala na redovnikovo zvezo z nuno Marijo Frančiško Vincencijo (njeno posvetno ime je bilo Karolina Lippman), ki ji je pomagal pobegniti iz loškega samostana, sam pa se za ta korak ni odločil. Ker naslovnik ni hotel dojeti, kaj mu Prešeren sporoča, mu je za razlago poslal pesem Nuna in kanarček, ki ji je bila za predlogo usoda ljubljanske nune grofice Marije Ignacije Engelshaus, ki se je zaljubila v spovednika Janeza Nepomuka Šlakarja (oz. Šlakerja) in z njim zanosila. Ta mu je odgovoril s pesmima Sim sanje per vir in Tičev svadba. Živahna pesemska izmenjava da slutiti, da bi Crobathova zapuščina utegnila vsebovati še kaj Prešernovega. Črtomir Zorec je dobil od uvidevnega »starejšega kranjskega občana« »v začasno posojilo« še 153 Benvenutovih rokopisov, ki domnevno niso bili iz njegove samostanske zapuščine (Zorec 1964: 7); Zorčeva zapuščina, v kateri bi se lahko ti Crobathovi rokopisi še vedno nahajali, žal ni dostopna.³³

²⁸ Romavha so 13. junija 1942 Italijani ustrelili kot talca po atentatu na bana Natlačena.

²⁹ Sign. 12616, 4d 90, 11974, 1d 45 in 5943, 12g 39 v Frančiškanski knjižnici v Ljubljani.

³⁰ Škofa zbada na račun njegovega razmerja z grofico Frančiško Stubenberg, ki jo v zadnjem verzu prostodušno imenuje kar škofela.

³¹ Ms 1428, Prešerniana, I. Dela F. Prešerna in anonimnih avtorjev iz Prešernovega časa, 4. F. Prešeren: V Ljublan je en mož; Zapustil boš ti svoje zlate.

³² Od Šlebingerja je 5. julija 1943 za 1260 lir kupil prvi natis *Sonetnega venca*. Izvod naj bi po Šlebingerjevem pojasnilu Justinu v Študijski knjižnici Avgust Pirjevca pomotoma signaliral kot knjižnično last. Domnevamo lahko, da so se med vojno raritete prodajale tudi zaradi ekonomske stiske lastnikov.

³³ Njena lastnica je bila nazadnje Zorčeva hči Jesenka Boštjančič iz Besnice pri Kranju.

1.6 Precej prešerniane vsebuje zelo obsežna zapuščina prešernoslovca Toma Zupana, kranjskega gimnazijskega profesorja in Prešernovega daljnjelega sorodnika.³⁴ Pričevanja, predmete in besedila, ki so posamič kapljali v prešernoslovski razvid, je nabiral pri še živečih Prešernovih sodobnikih in sorodnikih. Prešernovo Romarsko je konec 1870. let objavil v Stritarjevem (dunajskem) *Zvonu* kot prvi faksimile (»facsimile«) kakega slovenskega rokopisa (Levec 1879: 73). Rokopis je dobil od svojega brata Ivana Zupana, profesorja na Reki, ta pa ob praznovanju 30. obletnice pesnikove smrti v Vrbi iz rok pesnikove sestre Katarine (Katre), ki je Prešernu gospodinjila v Kranju, ker je Zupan »tako lepo govoril mojemu bratu v spominj«. Pesem naj bi bila edini rokopis, ki ga je hranila po bratu (Zupan 1906: 31).³⁵

Do nekega Prešernovega posvetila je Zupan prišel takole:

V lila papir vezan t. j. broširan »Kerft per Savizi« izza leta 1836. mi je lastina. Ko sem kupoval pred kakimi šestimi leti pri Giontiniju nekaj, dal mi je vslužbenec ta vezek z besedo: »Prešernov avtograf je notri; mogoče – da vas zanima.« Res, da je pisano s Prešernovo roko na drugi strani zvežčevi doslovno takole: Donum auctoris / für meinen Vetter / Johann Prefhérin Hö-/rer der Physik. / Dr. Prefherin m/p.

Poznal sem tega Vettra, ki je preminil notar v Radovljici. [...] Pesnik se je menda premislil: Ut quid perditio haec, – in mu ni izročil »Krst«. (Zupan 1904: 46)

Komaj kaj mlajša in enako slučajna je bila najdba zgodovinarja Ivana Vrhovnika, objavljena skupaj z Zupanovo:

V zapuščini vpokojenega deželnega blagajnika in odbornika družbe sv. Cirila in Metoda Dragotina Žagarja, umrlega dne 11. rožnika 1903, sem našel zanimivo knjigo, vezano v polplatno z obdelim napisom na hrbtu: »Kerst Čbelica 1–5«. [...] Dragocen je »Kerft«, ki se začnja ž njim knjiga. Na drugi strani njegovega naslovnega lista stoji namreč nastopna svojeročno pisana posvetitev Prešernova: Gosfodu / ,Smuku. / Naj fhtéjejo vfi drúgi dnár, / ,Sa víno pévz da péfem v dár. Dr. Prefhérin s. r. (Vrhovnik 1904: 47–48)³⁶

Zgodovinar je špekuliral o poti rokopisa iz rok gostilničarja Smuka na Viru pri Domžalah:

Kako je došla Smuku poklonjena knjižica v Žagarjeve roke? Najbrže mu jo je podaril Smukov sin Frančišek, rojen dne 27. sušca 1834, ki se je posvetil vojaštvu in postal nadporočnik. Naposled je zblaznel in umrl v graški bolnici. Tudi drugim členom te nekdanj ugledne rodbine ni bila sreča posebno mila. Njihovo posestvo je prišlo v tujo last. (Vrhovnik 1904: 49–50)

Leta 1910 je Ivan Grafenauer skupaj s Kastelčevo zapuščino objavil prepis Prešernovega pisma staršem 24. julija 1824, čeprav pismo nima s Kastelčevo

³⁴ NUK Ms 1390, Zupan, Tomo, Zapuščina, II. 2. 4. Gradivo in fragmenti del, 5. Prešerniana: I.–XXVIII.

³⁵ Gspan (1950: 61) si predstavlja, da bi znala biti usoda nekega Prešernovega izgubljenega rokopisa v Trdinovi lasti podobna usodi Romarske: »Ostal je v pesnikovi zapuščini, iz njega je vzela Katra in ga podarila mlademu učitelju Andreju Praprotniku, ki ga je potem posodil ali podaril Trdini. Poslej izgine za njim vsaka sled.«

³⁶ NUK Ms 1390, Zupan, Tomo, Zapuščina, II. 2.4. Gradivo in fragmenti del, 5 Prešerniana XXIV.

zapuščino nobene zveze. Posodil mu ga je njegov lastnik Tomo Zupan z Okroglega.³⁷ Dobil ga je pod konec stoletja od Prešernove sestre Lenke (Zorec 1964). Danes se nahaja v KNM v neposredni bližini Kastelčeve zapuščine, pod signaturo Ms 1.

Ivan Pregelj je Zupanu leta 1913 pripovedoval o bivši kranjski natakariči [Rezi Šetina], ki je hranila več Prešernovih listov; umrla je na Dovjem, ne da bi jih prej izročila lokalnemu učitelju, ki jih je prosil od nje.³⁸ Več Prešernovih rokopisov naj bi zbral Hieronim Ullrich v Kranju,³⁹ od njih je v NUK-u⁴⁰ le Nebeška procesija, s Prešernovo roko posvečena »Blagorodnemu Gospodu Gospodu Svetoimenu [tj. Hieronimu] Ulrihu«. Izvod je prodala Študijski knjižnici potomka Radojka Ullrich iz Kranja 23. sept. 1935, s posredovanjem Ivana Rozmana iz Ljubljane.⁴¹ Na več mestih je Zupan zapisal, da je imela izvorna Prešernova besedila Luiza Pesjak in da mu jih je obljubljala izročiti, vendar do tega ni prišlo. Tomo Zupan sam je nekatere zapise Prešernovih verzov, ki so mu jih sporočili Prešernovi sodobniki in se mu niso zdeli dovolj spodobni, v svojih zapiskih prečrtal do neberljivosti. Po pričevanju Elka Justina si je z Zupanovim gradivom v največji meri pomagal Avgust Žigon.⁴²

1.7 Prva leta po drugi svetovni vojni se je dogajala »nacionalizacija« Prešerna v zasebni lasti. Pričakovanje, da zasebniki odstopijo v javno hrambo rokopisne dragocenosti,⁴³ je izrekal France Kidrič (1946): »Znane in neznane lastnike Prešernovih in prešernovskih rokopisov ali tiskov, ki še niso v razvidu in na uporabo, bi rad opozoril na dolžnost, da se utegne prevreči v greh proti narodu, ako si tudi v pomembnih prilikah preslišal njen klic.« Po izidu monografije o Prešernu leta 1935 mu je neki A. G. poslal prepis pisma, ki naj bi ga Prešeren pisal 1846–49 morda Urbančičevim v Predvdor.⁴⁴ Fr.[anc] Kuralt iz Šenčurja mu je poslal tekst *Stara ciganka*,⁴⁵ omenjali so mu obstoj Prešernovega pisma grofu Barbu (Kidrič 1937: 78). Bibliofil in antikvar Štefan Tausig je Kidriču »izročil za Akademijo znanosti in umetnosti« Prešernov nemški sonet Janezu Hradeckemu z dne 4. maja 1835.⁴⁶

Mirko Rupel je evidencialno novo varianto Šmarne gore (Kidrič 1946). Poškodovana Šmarna gora izvira od gostilničarjev Wohlmuthov na Glincah (Tržaški cesti) v Ljubljani, ki so imeli še več Prešernovih tekstov, saj jih je v letih 1843–1846 zvečer nosil k njim, pa so jih izgubili. Johanna Wohlmuth (Pemova), por. Sadnikar,

³⁷ »Jednemu izmed teh treh z Dunaja do staršev poslanih pisem, od 24. velikega travna (kakor piše Prešeren) 1824. leta je lastnik sedaj pisatelj teh vrstic.« (Zupan 1881: 469)

³⁸ NUK Ms 1390, Zupan, Tomo, Zapuščina, II, 2. 4. Gradivo in fragmenti del, 5. Prešerniana XXIII (111).

³⁹ NUK Ms 1390, Zupan, Tomo, Zapuščina, II, 2. 4. Gradivo in fragmenti del, 5. Prešerniana XX (108).

⁴⁰ Ms 582, Prešeren, France.

⁴¹ O naslovniku piše več Zorec 1964.

⁴² NUK Ms 1428, Prešerniana, VI. Tuja dela, Justin E.: Zapisi o nakupu prešernian.

⁴³ Klic po oddaji prešerniane javnim ustanovam spominja na današnje zahteve po spletni prosti dostopnosti in uporabnosti kulturne dediščine v javni lasti.

⁴⁴ Pisma v *Zbranem delu* ni, morda je to pismo v NUK Ms 987, Prešeren, France, Pismo neznanemu naslovljencu (I, b. d.), Provenienca neznana. Dar 12. 2. 1951. Ker je kot vir naveden Odsek za notranjo varnost v Ljubljani, bi šlo lahko za zaplembo.

⁴⁵ Tekst Stare ciganke ni bil objavljen, tudi v seznamu Kidričeve zapuščine na SAZU pesmi ni.

⁴⁶ Izvnik v SAZU (sign. II/3035), kopija v NUK Ms 874, Prešeren, France, Prešerniana v fotografskih posnetkih, I. Pesmi in napisi (4, s posvetili Janezu Nep. Hradeckemu).

je besedilo izročila hčeri Kristini Sadnikar, poročeni Hočevar na Vrhniki, ta pa sinu Stanku, ki je bil tako kot oče lekarnar. Njegov sin Toussaint⁴⁷ je o fragmentu obvestil Mirka Rupla.⁴⁸ Kaj od najdenega je bilo zares Prešernovo, opis najdb in njihova nadaljnja usoda, o tem ne vemo dosti. Prešernoslovje se je takoj po vojni dogajalo na straneh dnevnega časopisja in na razstavah – 1946 ob stoletnici izida *Poezij*, 1949 ob stoletnici Prešernove smrti (Bulovec 1975: 597–98) –, zato so najdbe pomanjkljivo dokumentirane.

Vojna je bila kriva tudi za izgubo rokopisov. Iz študijske knjižnice v Mariboru sta npr. izginila neznan kam rokopis soneta Apel podobo na ogled postavi (Kos 1965: 340) in Prešernovo posvetilo 3. zvezka *Krajnske čbelice* Antonu Martinu Slomšku.⁴⁹

1.8 Rupel je zaslužen za prepis nove variante Svetega Senana, Nebeške procesije in štirih nemških sonetov.⁵⁰ O rokopisu Nebeške procesije je pisal Črtomir Zorec: »Ta rokopis je več desetletij veljal kot dragocena družinska svetinja v Polhograjski graščini. Od tam je po nejasni poti prešel v lastništvo zamejskega Slovenca, ki zdaj živi v Argentini ...« (Zorec 1964: 7). In na drugem mestu: »Tudi tega zapisa Nebeške procesije ni več pri nas. Morda je romal z nekaterimi drugimi Prešernovimi rokopisi v daljno Argentino. Nazadnje so ga imeli v Polhovem Gradcu ...« (Zorec 1987: 43) Dobro desetletje pozneje je argentinska revija *Meddobje* domnevo potrdila z objavo rokopisov Nebeške procesije in Svetega Senana v lasti avtorja članka Vitala Ašiča (1999). Podedoval jih je po stari mami Ani Urbančič Delago, graščakinji v Polhovem Gradcu, ki je bila nečakinja Josipine Urbančič Turnograjske. Grajske knjige so 1945 požgali, Prešernova rokopisa pa sta se rešila, ker ju je že pred vojno podarila prijatelju dirigentu Marijanu (tudi Marjan ali Mario) Dragu Šijanču, ki je v gradu rokopisa našel. Med vojno jih je imel pri sebi v podstrešnem stanovanju nad gostilno pri Sokolu na Mestnem trgu v Ljubljani, kjer je ilegalno bival. Takoj po osvoboditvi 1945 so ga v službi na radiu suspendirali, ker je med kulturnim molkom organiziral koncerte, čeprav je bil aktivist OF in je šla petina izkupička od koncertov za OF. Ker ni dobil službe, je odpotoval v Trst in potem naprej v svet. Pri rehabilitaciji zaradi krivične obsodbe, ki ga je navdala z resignacijo, mu je pomagal Josip Vidmar. Leta 1957 se je o Prešernovih rokopisih v pismih iz La Plate v Argentini dogovarjal z Alfonzom Gspanom, upravnikom rokopisnega oddelka v NUK-u. 26. jan. 1958 je na razglednici iz Buenos Airesa, kjer je bil vodja orkestra argentinskega državnega teatra, primorskemu rojaku Mirku Ruplu, tedaj ravnatelju NUK-a, obljubil, da mu bo »micro film«, ki mu ga dolguje, izročil poleti, ko pride v Evropo.⁵¹ Šest Prešernovih rokopisov, ki so bili nekoč v Šijančevi posesti, je v zelo slabih fotokopijah spravljenih

⁴⁷ Toussaint Hočevar je bil pozneje profesor na ekonomski fakulteti v New Orleansu in nesojeni izdajatelj jezikovnega priročnika *Slovene for Travelers* (1987, 1991, 2001).

⁴⁸ Kos (1966) te variante ne navaja, tudi Bulovec (1975) je ne pozna.

⁴⁹ Bulovec (1975) na str. 20 rokopis Apela v knjižnici še navaja, v popisu inštitucij, ki hranijo rokopise, na str. 743 pa pri mariborski študijski knjižnici omenja samo izginulo posvetilo.

⁵⁰ NUK, Ms 1428, Prešerniana, II. Prepisi in fotografski posnetki Prešernovih del: Sveti Senan, Nebeška procesija, Als der, dem alles, was er mitgenommen, Warum sie ... (4). Kos (1966) teh variant ne navaja.

⁵¹ NUK Ms 1851, Rupel, Mirko, Ostalina, III. Korespondenca. Prijateljsko si je dopisoval tudi z Josipom Vidmarjem (Ms 1413, Vidmar, Josip, Zapuščina).

v NUK-u,⁵² izvirmike pa je Šijanec zapustil edinemu moškemu potomcu graščakinje juristu Vitalu Ašiču, ki spet živi v Sloveniji.

Ana Urbančič Delago je dobila rokopisa od moža svoje tete – Lovra Tomana. Tomanu je rokopis Nebeške procesije, datiran »Na prvo adventno nedeljo 848«, podaril okrajni sodnik v Kranju Karl pl. Raab (1814–1874), ki ga je dobil od Prešerna na plesu pri Kalkerju na kranjskem gradu Khislstein tistega leta. Toman je pod pesem napisal: »To z lastno roko Prešernovo pisano pesem sim dobil v dar od visokočastitiga izverstniga žlahtniga deželtniga svetovavca in pomočnika gosp. Dragotina Raab-a po njegovim čas[t.] gospodu sinu Antonu 8. novembra 1858«. Objava obeh variant rokopisov v argentinski reviji na Slovenskem ni odmevala, čeprav se je zgodila dolgo po odpravi politične blokade informacij in čeprav je revija dostopna v 25 slovenskih knjižnicah. Tudi v Prešernovem ZD (Kos 1966) te variante⁵³ ni.

1.9 1949 se je v NUK po posredovanju Josipa Tominška po korakih stekla »menda vendar že res poslednja skupina tistih prešernian, ki so pripadala pesnikovi literarni zapuščini« (Gspan 1951: 23). Gre za Bleiweisovo zapuščino, v kateri je tičalo leta 1876 odtujenih osem kosov Prešernove zapuščine. Dokumente si je leta 1908 za pomoč pri urejanju Bleiweisovega zbornika od Karla Bleiweisa sposodil Josip Tominšek. Janko Lokar je 1909 iz nje objavil Prešernovo pismo Bleiweisu.⁵⁴ Tominšek jih je odnesel v Maribor, kjer so med drugo svetovno preživeli bombardiranje;⁵⁵ nekateri so se po vojni znašli v mariborskem muzeju, drugi v Celju, od koder so se po odločitvi in prizadevanju legitimnih dedičev Bleiweisov, zlasti Mirona Bleiweisa, preselili v NUK: 26. marca 1949 Prešernovo pismo Bleiweisu 21. jan. 1847,⁵⁶ 2. aprila 1949 ena pesem⁵⁷ in Prešernov rokopis pesmi An böser Wunde leidend ...⁵⁸ in 15. avg. 1949 prgišče dokumentov, med njimi pesmi Božje in hudičeve hiše = Ljubljancanam (Bleiweis 1875: 155), Benečanska trojka, V spominj Andréja Smoléta, Od svéte Šmárne gôre.⁵⁹

1.10 Gspanovo predvidevanje, da so pridobili že vse Prešernovo, je bilo preuranjeno. V 1960. letih so evidentirali še dve najdbi, kar je okrepilo stališče, da »[m]isel na najdbo Prešernovih rokopisov danes ni tako iluzorna, kot bi človek prvi hip menil.« (Grebenc 1966) Lastninsko pravico nad dvema Prešernovima sonetoma je 1961–1962 v korespondenci z nacionalko uveljavljala Mira Hubad z Rimske ceste 25

⁵² Ms 1428, Prešerniana, II. Prepisi in fotografski posnetki Prešernovih del: Sveti Senan, Nebeška procesija, Als der, dem alles, was er mitgenommen, Warum sie ... (4). Stara tekoča številka 16/57 pove, da so kopije prišle v NUK leta 1957.

⁵³ Varianta je prepoznavna po Prešernovi ozvezdičeni razlagi pod pesmijo *Ti boš rezidenc hudiča. za verz Ti sedeš boš hudiča.

⁵⁴ Janko Lokar, Prešernovo pismo Bleiweisu, LZ 29/1 (1909), 62–63.

⁵⁵ Tominšek je sicer po vojni tožil, da so njegova »prešerniana po bombi in tihotapcih vsa uničena« (Tominšek 1950).

⁵⁶ Prijatelj 1902: 704–5, NUK Ms 873, Prešeren, France.

⁵⁷ Ms 876, Bleiweis, Janez, Zapuščina, IV. Tuji rokopisi, France Prešeren (1).

⁵⁸ Prijatelj 1902: 62; NUK Ms 872, Prešeren, France.

⁵⁹ NUK Ms 980, Prešeren, France, Zapuščina II.

v Ljubljani.⁶⁰ Rokopis je bil last njenega očeta advokata Franca Slanca s Sitarjevške 11 v Litiji,⁶¹ ki je bil, tako kot njegov tast Alojz Kobler, zbiralec starih knjig. Kako je prišel dokument v Slančevo last, se ne ve. 1941 so hišo zasegli in izpraznili Nemci. Preden so knjižnico odpeljali drugam, je gospodinja Veronika Kepa, ki je edina ostala v hiši, med knjigami na dvorišču opazila rokopis, ga izmaknila in hranila pri sebi ves čas vojne. Ko ga je nekoč po vojni njena hči prinesla pokazat v šolo, ji ga je učiteljica Milka Kolman zaplenila. Leta 1960 ga je izročila kolegu Stanetu Grebencu, ki je na osnovni šoli Ivana Cankarja v Hrastniku zbiral gradivo za Prešernovo razstavo. Rokopis je bil tam razstavljen, februarja 1961 pa še v NUK-u, kjer je tudi ostal (Grebenc 1966).

O rokopisu se je razvedelo in decembra 1960 je Veronika Kepa obvestila Miro Hubad, da je njen rokopis v NUK-u pri Alfonzu Gspanu. Hubadova je knjižnico terjala, da ji rokopis vrne. Z njo so si dopisovali ravnatelj Mirko Rupel (v njegovem imenu Dragan Raič), Alfonz Gspan in Jože Šifrer. Prvi uradni odgovor 29. sept. 1961 je bil, da o vrnitvi »žal ne more biti govora«, pozneje pa so Hubadovi večkrat ponudili odkup. 18. oktobra so podvomili v njeno lastništvo, mesec dni pozneje so od nje zahtevali overovljen prepis očetove oporoke. Hubadova je vztrajala pri zahtevi, odklanjala odkup in pošiljala dokumente o svojem lastništvu, sklicujoč se na pričo svakinjo Darinko Mencinger Slanc iz Tržiča, skupaj s podpisano izjavo dveh sester, Ane Starin in Jelene Slanc iz Rochestra v Ameriki, da sta se že 1937 odpovedali očetovi knjižnici v zameno za knjižnično pohištvo.⁶² 26. marca 1962 je NUK končno popustil in povabil Hubadovo, da od Gspana prevzame rokopisa. Že čez dva dni se je zgodil prevzem, lastnica je ob prevzemu podpisala, da se zaveda, kakšne obveznosti ji nalaga zakon o varstvu kulturnih spomenikov.

Štiri leta pozneje je novi ravnatelj Jaro Dolar napovedal Hubadovi komisijski ogled rokopisa, kar da NUK-u nalaga zakon. 16. sept. 1966 so zapisnik, ki je potrjeval, da so rokopisi primerno hranjeni, niso pa varni pred požarom in potresom, podpisali Branko Berčič, Mira Hubad, restavrator Vauhen in Alfonz Gspan. K prodaji so lastnico vabili še leta 1977: v zapisniku 27. dec. stoji, da tega noče. Rokopis je zdaj menda v Švici (Zorec 1987: 43), mogoče tudi na račun lastničininih zapletov z NUK-om.

1.11 Pet rokopisov⁶³ je v Rokopisnem oddelku NUK-a označeno kot Masnecova zapuščina, po zadnjem lastniku Jožetu Masnecu, ki je umrl 1945. Rokopise je našel

⁶⁰ NUK Ms 1248, Prešerniana, II. Prepisi in fotografski posnetki Prešernovih del, Kadar previdi uzhenost sdavnika ..., Odperlo bo nebo po sodnjim dnevi (2+12 prilog). Rokopisa sta na nasprotnih straneh istega lista. V katalogu se ime lastnice ne pojavi, v prilogah je pomotoma zavedena kot Mara Hubad, zato jo je mogoče najti le po inventarni številki 3/62 v starem fondu.

⁶¹ Mira Slanc se je 1. junija 1922 poročila s sinom ljubljanskega gimnazijskega ravnatelja dr. Josipom Hubadom, načelnikom upravnega oddelka kraljevske banske uprave; njen svak je bil dr. Vladimir Golja, predsednik apelacijskega sodišča.

⁶² Podpisa sta na istem listu 8. feb. 1962.

⁶³ NUK Ms 1428, Prešerniana, I. Dela F. Prešerna in anonimnih avtorjev iz Prešernovega časa, I. 1. Prešernove pesmi iz Masnecove zapuščine (5+5 prilog: podatki o provenienci in priobčitvi; razlike z objavljenimi pesmimi). Gre za pesmi Perjatlu Andreju, Smoletu v spominj [= V spominj Andreja Smoleta], Dekletam (obe v bohoričici), Oserčenje, Mornar, Pevcu [= Kam?] (v gajici). Stara tekoča sign. je bila 4/66. Kos (1965) za te rokopise še ni mogel vedeti.

njegov oče Jože Masnec starejši (roj. 1887, Gradišče 2/II, Ljubljana) v sinovem izvodu Prešernovih *Poezij* 1847 in jih 18. marca 1966 za 4000 dinarjev prodal NUK-u. Tja jih je po posredovanju Antona Slodnjaka in v njegovi prisotnosti teden prej prinesel sin in vnuk obeh Jožetov, Egon Masnec. Masnecovi so rokopise dobili od tete Marije Habe, ki je umrla 1936, ona pa od svojega očeta Alfonza Habeta;⁶⁴ lastniki pred njim niso znani. Variante se razlikujejo od natisov v naglasih, ločilih in pisnih pomotah, več sprememb, tudi v besednem redu, ima Mornar, najbolj pa je predelana pesem prijatelju Smoletu. Prešernovi podpisi pod teksti kažejo, da so bili »podarjeni v spomin, pač po šegi onih dni« (Zorec 1966).

1.12 Nazadnje je novo varianto Prešernove pesmi Ženska zvestoba iz leta 1839 v zapuščini Jovana Vesela Koseskega našel Miklavž Komelj leta 1987. Zapuščino je NUK-u 21. maja 1973 darovala pesnikova sorodnica Helga Ackermann, roj. Vessel, iz Frankfurta na Maini.⁶⁵ Gre za Kastelčev rokopis v bohoričici s Prešernovim dopisom s svinčnikom. Rokopis je zgodnejšega datuma od dotlej poznanega Kastelčevega rokopisa te pesmi v gajici,⁶⁶ ki ga je objavil Ivan Grafenauer 1910. Vesel je dobil Prešernovo pesem verjetno od Kastelca: »Pesem je nedvomno del Kastelčevega gradiva za Krajnsko čbelico. [...] Manj verjetno je, da je bila pesem del Prešernove literarne zapuščine, ki jo je Dagarin podaril Bleiweisu in bi jo Bleiweis Koseskemu poslal« (Komelj 1987: 99).

1.13 V Katalogu rokopisov v NUK-u Prešernove reči izločajo iz pridobljenih zapuščin in jih uvrščajo pod samostojne signature s kazalkami Prešeren, France, Prešeren France ali Prešerniana. Zaporedje signatur in letnice kažejo časovno dinamiko pridobitev. Poleg doslej imenovanih je med zbiratelji, darovalci, prodajalci in posredniki treba omeniti vsaj še tam našete Ivana Vrhovnika (Ms 1207), Frana Vesela (Ms 1761), Antona Urbanca (Ms 1799) in Huberta Požarnika.

Zunaj NUK in KNM je Prešernovih rokopisov malo. Prešernova pisma Auerspergu imajo na Inštitutu za germanistiko Univerze v Gradcu v zapuščini Anastazija Grüna, pisma Vrazu so v zagrebški nacionalni in univerzitetni knjižnici, v Literarnem arhivu Památníka národního písemnictví oz. Knihovni narodniho musea v Pragi so Prešernova pisma Čelakovskemu.⁶⁷ Sonet Janezu Hradeckemu imajo na Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU (II 3035). Škofijski arhiv Maribor hrani Slomškov zapis epigrama Ker stara para zlomek, Knjižnica Frančiškanskega samostana v Ljubljani ima enega od rokopisov Nebeške procesije. (Bulovec 1975: 739–43)

2 Pot Prešernovih rokopisov v tujino ni bila nič redkega: »Zdaj vemo za več pesmi, ki so šle iz Polhovega Gradca v Argentino, Tri želje Anastazija Zelenca so

⁶⁴ Morda je bil uradnik v tobačni tovarni. (Tombola na Kongresnem trgu, *Slovenski dom* 11. maja 1936, 2.)

⁶⁵ Ms 1912, Koseski, Jovan Vesel, Zapuščina, IV. Tuja dela, Neugotovljeni avtor: Romanza od godza (1); nekoč sign. 1/74 v tekočem fondu.

⁶⁶ NUK Ms 472, Kastelic, Miha, Zapuščina, III. Pesmi Franceta Prešerna (18).

⁶⁷ Podatki o tem, kje so izvirniki, se v Katalogu NUK (Ms 597, Ms 799) razlikujejo od tistih v Bulovec 1975: 739 in Kos 1966: 335.

romale iz Celja v Nemčijo, a so na srečo prišle nazaj in jih ima sedaj v pogojni lasti Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. Prešernovi rokopisi, ki jih poseduje neka Litijčanka, so že romali v Švico, znani zbiralec prešernin v Ljubljani pa sploh ni hotel povedati, kaj ima ...« (Zorec 1987: 43). Amerika je bila do zdaj pri tem udeležena z argentinsko prešerniano in izvodom *Krsta pri Savici* s pesnikovim posvetilom Bernardu Smolnikarju (»Vrednimu gospodu Bernardu / Smolnikarju Benediktinarju / in Profesarju v Zelovzi / Dr Presherin MP«), ki ga hrani Harward College v Cambridgeu, Massachusetts; pater Smolnikar je poklonjeni izvod najbrž odnesel s sabo ob izselitvi v ZDA jeseni 1837.⁶⁸

Skromna količina ohranjenih Prešernovih rokopisov je razlog, da vsako novo prešernoslovsko dejstvo dobi status kulturne relikvije: »Zato je vsaka nova najdba kakršne koli drobtinice izpod Prešernovega peresa ne le dragocena pridobitev za prešernoslovca, marveč tudi razveseljiv dogodek za vse častilce našega pesnika.« (Berkopec 1961/62: 225) Prešernoslovčeva želja, da bi izdali vse doslej znane Prešernove rokopise, se postopoma uresničuje v Digitalni knjižnici Slovenije (Rokopisi Franceta Prešerna).

Prešernoslovci so si gledali pod prste: Levec je 1879 za izgubo rokopisov krivil Bleiweisa in Levstika, Prijatelj je 1902 razkrival Bleiweisove potvorbe, Žigon je leta 1903 izzival Levca, naj razkrije, kam je izginilo eno oštevilčeno Čopovo pismo Kopitarju iz njegovega popisa 1879, Grafenauer je 1910 dal vedeti, da v Prešernovi zapuščini nekatere strani, ki jih je imel nazadnje v rokah Žigon, manjkajo. Do polemike je prišlo po Grafenauerjevi objavi 1911,⁶⁹ Kidrič je Žigonu očital prisvojitev arhivalij in jih s policijo terjal nazaj (Kidrič 1937: 78–82), Žigon pa je bil na Kidriča sploh hud. Gspan (1951: 28) je pozival Strmška, naj pojasni, od kod mu rokopis Treh želja Anastazija Zelenca, 1956 je Joka Žigon gnevno kritiziral Slodnjakovo delo za Prešerna.

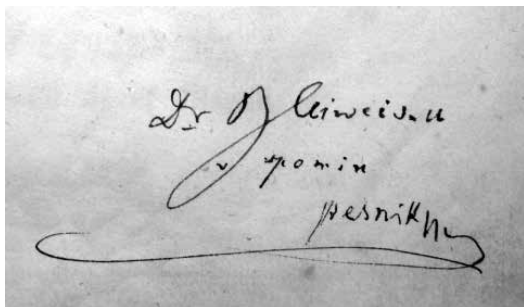
2.1 Prvi ponaredek Prešernovega besedila si je privoščil Janez Bleiweis v objavi Prešernove zapuščine (Bleiweis 1875), ko je svoji dve nemški pismi Prešernu iz leta 1845 prevedel v slovenščino in v prizadevanju, da bi ga prepoznali kot prvega gojitelja korespondenčne slovenščine, trdil, da je Prešernu pisal po slovensko. Prešerna je nagovarjal za slavnostno pesem ljubljanskemu županu Janezu Nepomuku Hradeckemu, ki jo je za 25-letnico njegovega županovanja 29. junija 1845 recitiral Lovro Toman. Prevaro (»podvržek«) je razkril Ivan Prijatelj (1902), potrdila pa se je, ko je Luka Pintar v Levstikovem gradivu za Prešerna v licejski knjižnici našel izvirno nemško Bleiweisovo pismo Prešernu. Za razliko od prevoda je pisec v izvirmiku Prešerna vikal, iz česar je Prijatelj sklepal, da se Bleiweis in Prešeren le nista tako dobro razumela, kot je slednji skušal dopovedati javnosti.⁷⁰ Pri tem se je zastavilo vprašanje, kako se je lahko Bleiweisovo nemško pismo izgubilo iz Prešernove

⁶⁸ NUK Ms 1428, Prešerniana, II. Prepisi in fotografski posnetki Prešernovih del, Povsetilo Bernardu Smolnikarju. Kopijo posvetila je v NUK poslal Ivan Zika iz Kamnika 16. apr. 1969.

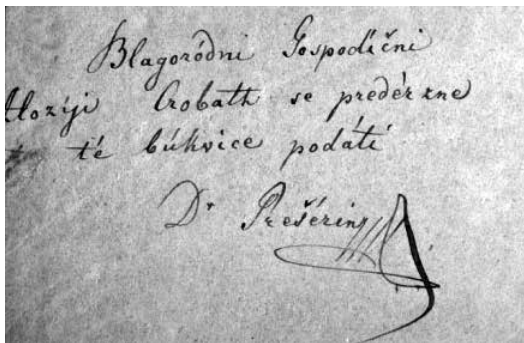
⁶⁹ Karel Štrekelj, LZ 31/1 (1911), 51-52, 106-108. -Janko Šlebinger, LZ 31/1 (1911), 448. - Leopold Lenard, DiS 24/1 (1911), 37.

⁷⁰ Prešeren je v ohranjenem nemškem pismu Bleiweisa tikal.

zapuščine. Drugi Bleiweisov falsifikat je »Prešernovo« posvetilo v izvod *Poezij* 1847, ki očitno ni bilo pisano s Prešernovo roko.⁷¹

Slika 1: Ponarejeno Prešernovo posvetilo v Bleiweisovem izvodu *Poezij* 1847.

Slika 2: Prešernovo posvetilo Luizi Crobath 1847.

2.2 Naslednje ponaredbe so povezane z imenom grafika in zbiratelja Elka Justina. Gre za apokrifne verzje Svet' Til'n s' Krása,⁷² za posvetilo Renati⁷³ in za epigram Samo Tončka Šarabon,⁷⁴ ki je bil objavljen nekaj dni pred obletnico pesnikove smrti. Črtomir Zorec poroča, kako je France Kidrič »prinesel v slavistični seminar majhen listič, vihtel z njim po zraku, češ, glejte, spet nekaj Prešernovega. Imel je v rokah karton, kakršne so verniki nekoč dobivali kot potrdilo o opravljeni spovedi; z latinskim besedilom na eni strani, na drugi strani pa je bilo z lepo kaligrafično pesnikovo pisavo napisano:«⁷⁵

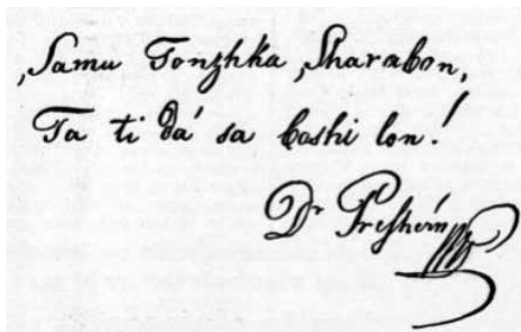
⁷¹ Izvod hrani knjižnica oddelkov za slovenistiko in slavistiko na FF UL pod sign. LA I 616.

⁷² NUK, Ms 1428, stara inv. št. 22/67. Na hrbtne strani papirja sta dva datuma, 27. apr. 1905, in A. Žigon 13. avg. 1938, popis v NUK-u pa pove, da je 24. okt. 1967 rokopis dal v NUK Jože Žužek, ki ga je prejel kot dar vdove Elka Justina.

⁷³ Elko Justin, Prešernova neznana prijateljica, *Jutro* ponedeljska izdaja 26. okt. (10/41 oz. 20/245a) in 2. nov. (10/42 oz. 21/251a) 1942, 4.

⁷⁴ Elko Justin, Prešernova? *Jutro* 4. feb. 1940 (20/28), 5

⁷⁵ Črtomir Zorec, Po Prešernovih stopinjah v Kranju, *Panorama* 20. feb. 1965, 6–7. Verze je Zorec prepisal od Justina, zgodbo o njihovem nastanku pa je zaokrožil po svoje.

Slika 3: Justinov ponaredek Prešernovih verzov, *Jutro* 4. feb. 1940.

Zorec je bil po drugi vojni vodja Prešernovega muzeja v Kranju, študiral pa je kiparstvo v Pragi in najbrž v Kidričevem seminarju nikoli ni bil. Ta besedila sumljivega izvora je imel v mislih Kidrič, ko je 1946 zapisal, da sta se z Justinom »prijateljski zedinila za pogoje, pod katerimi mi morejo biti njegova prešerniana na uporabo«. Tako Zorec kot Justin sta imela veselje do konstruiranja (izmišljanja) prešernosloveskih dejstev in bi bila – eden prešernoslovec in drugi grafik – idealna sodelavca pri falsifikacijah za naivne zbiratelje. Pri clevelandski najdbi moramo vendarle možnost ponaredbe izključiti že zato, ker rokopisa nista prav nič podobna Justinovim prepoznavnim grafičnim rešitvam. Pravzaprav Justin ni bil pravi ponarejevalec, bolj mu je šlo za literarno in likovno izrabo zanimive rokopisne snovi.

2.3 Našteti je treba še primere napačne identifikacije rokopisov. Gregor Krek je 1900 v Prešernovem albumu zagrešil napačen pripis treh nemških pesmi Prešernu (Vidic 1904). Urednik *Ljubljanskega zvona* Janko Šlebinger je svoji reviji 1916 objavil »Še nenatisnjeno Prešernovo pesem« Ozri se na snežnikov velikane, ki mu jo je poslal Ksaver Meško. V prvi številki *Doma in sveta* 1917 jo je Avgust Žigon ironično razkril kot potvorjeni rokopis dela Prešernove prigradnice Janezu N. Hradeckitu. Popravek je objavil tudi Šlebinger v prvi številki *Ljubljanskega zvona* 1917, ki je izšla že pod novim urednikom Otonom Župančičem. Leta 1940 je bila v ameriškem slovenskem tisku (Molek 1940) objavljena novica o najdbi naslovnice tretjega rokopisa *Poezij*. Zgolj s kraticami podpisani slavist je v *Slovencu* novico ironično zavrnil, češ da gre za kopijo faksimila iz leta 1908.⁷⁶ Vehementnega odgovora vendarle ni mogoče sprejeti brez pomislekov. Na naslovni strani govori cenzor o treh dolžnih rokopisih, ohranjena pa sta samo dva, torej obstaja možnost eksistence tudi tretjega rokopisa. Faksimile cenzurnega rokopisa nima pečata z vrvicami, ki se vidijo na ameriškem posnetku, torej ne gre za posnetek faksimila, ampak posnetek izvornika, verjetno napravljen v Blaznikovi tiskarni pred letom 1898, ko je lastnik posnetka odpotoval v Ameriko. Dva mlajša poskusa obogatitve

⁷⁶ K. B. Drobec Prešerna v Ameriki? *Slovenec* 26. sep. 1940 (68/221), 8. Bulovec (1975) tega odziva ni registrirala.

Prešernovega opusa z novimi rokopisi⁷⁷ sta ostala na straneh dnevnega tiska in v strokovnih publikacijah nista bila potrjena.

3 Sklep. Pregled dogajanja okrog Prešernovih rokopisov je pokazal, da nove najdbe niso tako zelo nenavadne, kakor bi pričakovali glede na veliko raziskanost Prešerna. Prešeren je svoje pesmi v prepisu ali v natisu s posvetilom⁷⁸ namreč rad podarjal ljudem iz svojega precej širokega družabnega kroga. Prispevek je obudil spomin na starejše slovensko prešernoslovje, ki ga predstavljajo Fran Levstik, Fran Levec, Luka Pintar, Tomo Zupan, Avgust Žigon, Ivan Grafenauer, France Kidrič, Ivan Prijatelj, Anton Slodnjak, Alfonz Gspan, Štefka Bulovec, in na Prešernove sodobnike (Janez Bleiweis, Viljem Killer, Blaž Crobath). Prinaša pa tudi nove podatke o udeležencih v prometu s Prešernovimi besedili. To so skrbnik Levstikove zapuščine Emil Gutman, zbiratelj Martin Perc iz Celja in Peter Romavh iz Ljubljane, falsifikator Elko Justin, antikvar Janez Dolžan, kranjski lokalni zgodovinar Črtomir Zorec, lastniki rokopisov Pavel Strmšek, Mira Hubad, Egon Masnec, Marijan Drago Šijanec, Vital Ašič, Toussaint Hočevar idr. Poročilo naj sklenem s pozivom lastnikom njegovih evidentiranih in neevidentiranih rokopisov, da omogočijo njihovo kvalitetno digitalizacijo, in dopolnujem Krambergerjev poziv prešernoslovju iz leta 1994 z željo po spletni postavitvi posnetkov ter vzporednih kritičnih prepisov celotnega Prešerna.

VIRI IN LITERATURA

- Vital AŠIČ, 1999: Prešeren v Buenos Airesu. *Meddobje* 33/3–4. 217–23.
- Oton BERKOPEČ, 1961/62: Doneski k literarnim stikom Prešerna in Čopa s Fr. Čelakovskim in Fr. Palackim. *Slavistična revija* 13/1–4. 225–40.
- Janez BLEIWEIS, 1875: Literarna zapuščina doktorja Franceta Prešerna. LMS. 153–79.
- Marja BORŠNIK, 1931: Pater Benvenut in Prešeren. *Ljubljanski zvon* 51/6. 366–72, 426–35.
- Štefka BULOVEC, 1975: *Prešernova bibliografija*. Maribor: Obzorja.
- Stane GREBENC, 1966: Najdba Prešernovega rokopisa. *Jezik in slovstvo* 11/3. Platnice.
- Ivan GRAFENAUER, 1911: Iz Kastelčeve zapuščine: Rokopisi Prešernovi, Kastelčevi in drugi. Pomnožen in popravljen ponatisk iz *Časa* 4 (1910). Ljubljana: Katoliška bukvarna.
- Alfonz GSPAN, 1950: O Prešernovi Zdravljici. *Slavistična revija* 3/1–2. 39–64.

⁷⁷ Jože Šifrer, Nov Prešernov rokopis, *Srce in oko* 3/28 (junij 1991), 427–30; »Strokovna javnost [k sodelovanju so vabili Borisa Paternuja] se na najdbo ni kaj prida odzvala« (Jože Šifrer v *Gorenjskem glasu* 13. feb. 1996, 10). Ivan Sivec, Prešernov rokopis pozabljen obležal, *Slovenske novice* 4. feb. 2006 (16/29), 9–10. Še en Prešernov rokopis iz neke hiše na Brniku naj bi našli in v šolskem glasilu Odmevi izpod Krvavca objavili tamkajšnji osnovnošolci (*Gorenjski glas* 14. mar. 1997).

⁷⁸ Bulovec 1975: 43–44, Kidrič 1937: 78. Kje je danes *Krst pri Savici* s posvetilom Luku Martinaku, ki je bil nazadnje v Justinovi lasti?

- , 1951: Prešernov prevod Grünove Benečanske trojke. *Slavistična revija* 4/1–2. 23–33.
- , 1953: Usoda literarne zapuščine dr. Franceta Prešerna. Maribor: Obzorja, 1953. Posebni odtis iz *Nova obzorja* 7–8.
- Miran HLADNIK, 2000: Apokrifni Prešeren. *Prešernovi dnevi v Kranju: Simpozij ob 150-letnici smrti dr. Franceta Prešerna*. Ur. B. Paternu idr. Kranj: Mestna občina. 115–48. Splet.
- Katalog rokopisov. Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. Splet.
- France KIDRIČ, 1928: Dvoje Čopovih pisem Kopitarju, rokopisna ocena Čbelice IV. iz 1834. in drugo. *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 7/1–4. 173–94.
- , 1936: Bibliofilske ugotovitve. *Ljubljanski zvon* 56/6. 385–97, 486.
- , 1937: Ob kritikah »Prešerna«: Prešernoslovske arhivalije. *Ljubljanski zvon* 57/2. 77–82.
- , 1946: Prošnja prešernoslovca spričo kulturnega tedna in bližajoče se stoletnice Poezije. *Ljudska pravica* 8. feb. (7/33). 3.
- , 1947: Prešernova gostilniška publicistika. *Tovariš* 3/5. 113–14.
- Miklavž KOMELJ, 1987: Prvotni zapis Prešernove Ženske zvestobe. *Slavistična revija* 35/1. 93–101.
- Janko KOS, 1965, 1966: Opombe [...] France Prešeren. *Zbrano delo* 1–2. Ljubljana: DZS (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev).
- Igor KRAMBERGER, 1994: Priložnost. *Mzin* 4/28–29. 46.
- Fran LEVEC, 1879: Odlični pesniki in pisatelji slovenski II: Dr. Franc Prešeren. *Ljubljanski zvon* 5/5. 65–70, 73, 80.
- Fran LEVEC, 1900: Dr. Fr. Prešeren. Ljubljana: SM (Knezova knjižnica, 7).
- Dušan LUDVIK, 1949: Čopov zapuščinski akt in Čopova knjižnica. *Slavistična revija* 2/1–2. 151–54.
- Ivan MOLEK, 1940: Drobec Prešerna v Ameriki. *Cankarjev glasnik* 4/1.
- Avgust PIRJEVEC (ur.), 1931: *Levstikova pisma*. Ljubljana: SM.
- , 1936, 1937: En relisant »Prešeren«, 1. Vraž ali Vràz? *Sodobnost* 4: 388–91; 5: 185–89, 232–37.
- Melita PIVEC STELE, 1958: Konrad Štefan: Kustos ljubljanske licealne knjižnice 1897–1909. *Kronika* 6/2. 93–95.
- Poezije dóktorja Fr. Prešérna*. Laibach: [J. Blasnika nasled., 1908 oz. 1909]. Faksimilirana izd. tiskarskega rokopisa iz l. 1846, ki se hrani v NUK (Ms 788).
- Tone PRETNAR, 1998: *Prešeren in Mickiewicz: O slovenskem in poljskem romantičnem verzju*. Prev. N. Jež in M. Pavičič. Ljubljana: SM.

Ivan PRIJATELJ, 1902: Bleiweis – izdajatelj Prešernove zapuščine. *Ljubljanski zvon* 22. 545–46, 704–07.

Rokopisi Franceta Prešerna. Digitalna knjižnica Slovenije.

Anton SLODNJAK, 1956: O Prešernovem »Slovesu od mladosti« in o literarnozgodovinski rehabilitaciji Antona von Scheuchenstuela starejšega. *Slavistična revija* 9/1–4. 10–29. [polemika z J. Žigonom]

--, 1952: Prešeren, France (1800–1849). SBL. Ljubljana. Splet.

Pavel STRMŠEK, 1937: Prešerniana. *Ljubljanski zvon* 57/3. 181–86.

Janko ŠLEBINGER, 1916: Še nenatisnjena Prešernova pesem. *Ljubljanski zvon* 36/9. 572.

Anton TRSTENJAK, 1992: K Prešernovim rokopisom: O pisavi Franceta Prešerna. *Slovenec* 76/31 (7. feb.).

Fran VIDIC, 1904: Slovenska Matica: Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. *Ljubljanski zvon* 24. 503–05.

Ivan VRHOVNIK, 1905: Še ena posvetitev »Krstu pri Savici«. Drobnosti o Prešernu. *Koledar Šolske družbe sv. Cirila in Metoda za navadno leto 1905*. 65–71.

Črtomir ZOREC, 1964 maj: 140-letnica Prešernovega pisma staršem. *Panorama* 16. maja (št. 19). 7–8.

--, 1964: Po Prešernovih stopinjah v Kranju. *Panorama* 1. avg. (št. 30). 7. [o pohorajskih rokopisih in posvetilu Ullrichu] 7. nov. (št. 44). 6–7. [o Benvenutu Crobathu]

--, 1966: Nove najdbe Prešernovih rokopisov. *Glas* 2. aprila (18/27). 4.

--, 1987: Po Prešernovih stopinjah: O življenju pesnika Franceta Prešerna od leta 1846, ko se je naselil v Kranju, do njegove smrti 8. februarja leta 1849. Kranj: Glas. Delni ponatis iz *Panorama* 1964 (št. 25–52), 1965 (št. 1–27).

Tomo ZUPAN, 1881, 1882: Iz Preširnovega življenja. *Ljubljanski zvon* 1: 13–16, 271–76, 335, 2: 464–70.

Tomo ZUPAN, Ivan VRHOVNIK, 1904: Dve posvetitvi »Krstu pri Savici«: Drobnosti o Prešernu. *Koledar (Vestnik) šolske družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za prestopno leto 1904*. 46–50.

Tomo ZUPAN, 1906: Dva Prešerinova rokopisa. *Koledar (Vestnik) šolske družbe sv. Cirila in Metoda za navadno leto 1906*. 28–31.

Avugst ŽIGON, 1903: Nekoliko stvari izpod Čopovega in Prešernovega peresa. *Zbornik znanstvenih in poučnih spisov*, 5. Ljubljana: SM. 89–154.

--, 1914–1917: Levstikovo delo za Prešerna. *Slovan* 12: 283–88, 317–20, 348–52, 380–84, 13: 252–54, 300–02, 342–52, 14: 233–35, 328–30, 15: 31, 87–88, 141–42, 196–99, 255–56, 321–23. Knjižni ponatis Ljubljana: Dragotin Hribar, 1914.

--, 1917: Še nenatisnjena Prešernova pesem. *Dom in svet* 30/1–2. 74.

--, 1920: Korytkova pogodba z Blaznikom iz leta 1838 (Prispevek k Prešernovi literarni zapuščini). *Ljubljanski zvon* 40/4. 264–71, 361–71, 426–32, 460–67, 551–56, 606–19, 665–72, 745–56.

Joka ŽIGON, 1955: Prešeren in trije Antoni Scheuchenstueli. *Slavistična revija* 8/3–4. 183–94.

SUMMARY

France Prešeren's manuscripts have always been of interest to literary historians, collectors, and Slovene general public alike, to the point of gaining the status of cultural relics. The paper is a survey of the main autograph acquisitions, relocations, and changes in ownership as documented by early Prešeren scholarship. Its focus is on some previously lesser- or unknown participants in manuscript circulation. In addition to the well-known Prešernologists, such as Fran Levstik, Fran Levec, Luka Pintar, Tomo Zupan, Avgust Žigon, Ivan Grafenauer, France Kidrič, Ivan Prijatelj, Anton Slodnjak, Alfonz Gspan, Štefka Bulovec, the following lesser- and previously unknown individuals were involved with Prešeren's manuscripts: Prešeren's contemporaries Viljem Killer and Benvenut Crobath, the curator of Fran Levstik's literary estate Emil Gutman, the collectors Martin Perc from Celje and Peter Romavh from Ljubljana, the falsifier Elko Justin, the antiquarian book seller Janez Dolžan, the Kranj local historian Črtomir Zorec, the owners of manuscripts Pavel Strmšek, Mira Hubad, Egon Masnec, Marijan Drago Šijanec, Vital Ašič, Toussaint Hočevar, etc. The author concludes the paper with an appeal to owners of both identified and unidentified Prešeren's autographs to enable high-resolution digitization and online publication of Prešeren's manuscripts.